

Nr 421.

Av herr **Waldén m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 372, angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter.

I propositionen nr 372 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att bevilja dyrtidstillägg för år 1919 åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter. Den ojämförligt största delen av det för ändamålet begärda anslaget å 9,250,000 kronor kommer på lärare vid folkskolor —, egentliga folkskolor, mindre folkskolor och småskolor —, för vilkas dyrtidstillägg kostnaden beräknats till 8,300,000 kronor.

Om än således totalsumman för dyrtidstillägg åt dessa lärare skulle bli jämförelsevis stor, så betyder detta icke, att den hjälp, som skulle komma var och en av de olika lärarna till del, skulle bli betydande. Tilläggen växla nämligen, såsom närmare framgår av propositionen, mellan 600 kronor och 250 kronor för år, alltså synnerligen blygsamma belopp, särskilt om de jämföras med de tillägg, som enligt propositionen nr 225 skulle tillkomma statens befattningshavare på motsvarande löneplan. Att beloppen bli så små, fastän hela summan är så stor, som ovan nämnts, beror tydligen på det stora antalet medlemmar i den kår, varom här är fråga.

Det är allmänt både känt och erkänt, att avlöningen åt folkskolans lärare under lång tid varit abnormt låg. De ödesdigra verkningarna härav hava bland annat yppat sig däri, att våra folkskolor få dragas med en allt mera tilltagande lärarbrist. Längre har man på många ställen fått nöja sig med småskollärarinnor såsom lärare i egentliga folkskolor, enär vederbörligen examinerade lärare icke kunnat erhållas, och för närvarande är det, enligt vad vi med visshet hava oss bekant, så illa ställt, att i åtskilliga skolor alls icke någon lärarkraft kunnat förvärvas, utan undervisningen har helt enkelt måst inställas. Man ställer i vår tid stora krav och stora förväntningar på folkskolans insats i samhällslivet. Men skola

dessa kunna motsvaras, fordras uppenbarligen, att väl kvalificerade arbetare i våra skolor icke komma att saknas. Detta mål kan säkerligen icke vinnas, om icke lärarna lika väl som andra det allmännas tjänare få röna en sådan omvårdnad från samhällets sida, att de erhålla ekonomiska villkor, som kunna hålla nöden borta från deras hem och som stå i överensstämmelse med deras ställning och uppgift.

Särskilt under den ständigt tilltagande dyrtid, vari vi sedan krigsutbrottet hava levat, har lärarkåren vid våra folkskolor på de flesta ställen haft stora ekonomiska svårigheter att kämpa emot. De hava nämligen i mycket stor utsträckning fått vara förutan sådana dyrtidstillägg, som eljest i regel tillkommit löntagare, särskilt de svagast avlönade. Detta beror i väsentlig mån på den mellanställning i förhållande till stat och kommun, som de kunna sägas intaga. De äro visserligen kommunalt anställda, men deras kontanta avlöning utgår numera nästan helt och hållet av statsmedel. Staten har ända till sista tiden icke ansett sig böra bevilja dessa befattningshavare krigstidstillägg och krigstidshjälp på grund av deras ställning som kommunernas tjänare, och kommunerna å sin sida hava förmenat, att staten såsom den egentlige löngivaren också borde sörja för att avlöningen så långt som möjligt bibehölles vid sin köpkraft genom med hänsyn till det sjunkande penningvärdet avvägda tillägg. Följden har blivit, att i ett stort antal kommuner alls inga eller ock mycket obetydliga belopp blivit beviljade.

Nu måste det villigt erkännas, att staten särskilt genom den vid 1918 års lagtima riksdag beslutade löneregleringen för folkskolans lärare visat sig behjärta dessa lärares behov av förbättrade löneförhållanden. Det är heller icke något tvivel underkastat, att beslutet om denna lönereglering mottagits med glädje och tacksamhet inom lärarkåren. Tyvärr har den erhållna hjälpen på grund av penningvärdets ständigt fortgående fall visat sig alltmer illusorisk. De lönebelopp, som år 1918 beviljades, överensstämde på det hela taget med löneregleringskommitténs förslag. Detta framlades visserligen icke förrän i februari 1918. Men då tydligen lång tid erfordrats för utgestaltningen av alla detaljer i förslaget, sedan huvudgrunderna blivit fastslagna, så anse vi oss med visshet kunna utgå ifrån, att kommittén intagit sin ståndpunkt beträffande avlöningsbeloppen redan under senare delen av år 1917. Sedan dess har emellertid, såsom inhämtas av socialstyrelsens uppgifter, penningvärdet nedgått med bortemot hälften. Det är därför uppenbart, att den tryggade ekonomiska ställning, som staten genom löneregleringen velat bereda lärarkåren, icke kunnat vinnas, utan att trängande behov av ytterligare hjälp föreligger.

Nu har det emellertid utvecklats sig så ogynnsamt, att det bistånd

från kommunerna, som förut dock i ett ej ringa antal fall genom beviljade dyrtidstillägg kommit lärarna till del, under innevarande år till stor del försvunnit. Det är nämligen ett betydligt mindre antal kommuner, som för detta år beslutat sådana dyrtidstillägg. Anledningarna härtill äro flera. Säkerligen har tillkomsten av den nya löneregleringen inverkat härutinnan. Vidare hava ju kommunernas utgifter under kristiden alltmer stegrats, och de hava därför ansett sig böra draga in sådana anslagsposter, till vilka de icke varit absolut förpliktade, och till dessa hava tydligen dyrtidstilläggen till folkskolans lärare räknats. Följden härav har blivit, att just i de mest skattetyngda kommunerna, där lärarnas utgifter för skatter äro oproporcionerligt stora, lärarna icke erhållit någon hjälp i dyrtiden, varför dessa kommuner hava mycket svårt att förvärva och behålla lärare vid sina skolor. Slutligen har tvivelsutan det förhållandet, att staten numera verkligen beviljat dyrtidstillägg även åt ifrågavarande lärare, övat väsentligt inflytande på kommunernas ställning till frågan om kommunala tillägg. Man har därmed ansett det vara i princip fastslaget, att det är staten, som på förevarande område bör träda emellan.

Med hänsyn till de nu berörda omständigheterna är det icke underligt, att kommunala dyrtidstillägg åt lärarna utgå i betydligt mindre utsträckning för år 1919 än för år 1918. Detta bestyrkes på ett otvetydigt sätt av en utredning, som åvägabragts av centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening. Av denna utredning ha vi varit i tillfälle att taga del, och vi vilja här ur dess resultat anföra följande.

Ifrågavarande utredning omfattar uppgifter från 1,980 av landets omkring 2,500 skoldistrikt och torde under sådana omständigheter kunna betraktas som en ganska fullständig bild av förhållandena i fråga om dyrtidstilläggen till folk- och småskolans lärarpersonal under åren 1918 och 1919.

Bland sålunda föreliggande uppgifter om beviljade tillägg avse 98 städer och köpingar. Helt naturligt ha i ovannämnda skoldistrikt dyrtidstillägg beviljats i större utsträckning samt jämväl utgått med relativt högre belopp än beträffande landsbygdskommunerna i allmänhet. I 60 av nämnda skoldistrikt ha dyrtidstilläggen utgått med fixa belopp och under år 1918 i regel kommit alla kategorier av lärare till del. Innevarande år däremot ha endast hälften av samma distrikt beviljat några dyrtidstillägg åt lärarpersonalen och samtidigt ha dessa i ett betydande antal fall utgått med avsevärt lägre belopp än under år 1918. Sålunda utgjorde procentsiffran av dyrtidstillägg överstigande 500 kronor under år 1918 beträffande folkskollärare 31,6 men för år 1919 blott 23,3. Motsvarande procentsiffror de

olika åren utgjorde för folkskollärarinnor 23,5 och 11,1 samt för småskollärarinnor 17,2 och 3,2.

Beträffande övriga 38 städer eller köpingar utgingo dyrtidstilläggen under år 1918 i 27 fall dels med ett fast tillägg, s. k. grundplåt, som med ett undantag utgjorde mellan 365—200 kronor samt därutöver ett tillägg, varierande för olika samhällen från $33\frac{1}{3}$ procent till 15 procent å lönen. I vissa fall beräknades dock det procentuella tillägget icke å ersättningen för bostad och bränsle eller inskränkte sig till att omfatta endast den del av lönen, som utgår från kommunen. Övriga 11 städer beviljade endast procentuellt tillägg, uppgående till högst 40 procent, lägst 15 procent. Under senare halvåret 1918 tillkom beträffande 10 städer ett extra tillägg, vanligen beräknat efter samma grunder, som av riksdagen fastställdes för statens tjänstemän, men å andra sidan utgick i ett ungefär lika stort antal fall under årets första kvartal ett dyrtidstillägg av blott 15—20 procent.

För innevarande år har visserligen i ett mindre antal städer det procentuella dyrtidstillägget blivit höjt, men därvid bör särskild hänsyn tagas till den omständigheten, att dessa städers lärarpersonal ej fått sina löneförmåner definitivt reglerade, samt att ersättningen för bostad och bränsle i regel bibehållits vid samma belopp, som fastställts redan år 1906. Det torde under sådana omständigheter få anses självfallet, att det utgående dyrtidstillägget i stor omfattning endast kan anses kompensera en numera alldeles otillräcklig ersättning för lärarpersonalen lagligen tillförsäkrade naturaförmåner.

Vad åter beträffar landsbygden, föreligga uppgifter från 1,882 skoldistrikt. Av dessa beviljade 1,512, eller 80,3 procent, dyrtidstillägg med större eller mindre belopp under år 1918, medan 370 kommuner, motsvarande 19,7 procent, under nämnda år *icke* beviljade något som helst tillägg åt lärarpersonalen. Innevarande år däremot har att uppvisa en synnerligen omfattande minskning beträffande antalet kommuner, som beviljat dyrtidstillägg. Sålunda utgår dylikt tillägg nu allenast inom 588 kommuner, vilket i procent räknat utgör 31,2, medan 1,294 kommuner, eller 68,8 procent, *icke* utbetala något dyrtidstillägg åt lärarekåren.

Självklart råder stor olikhet i avseende på dyrtidstilläggen så väl med hänsyn till skilda län som jämväl ofta beträffande närgränsande skoldistrikt. Enligt inkomna uppgifter från Örebro län — vilka dock äro jämförelsevis få — utgick år 1918 dyrtidstillägg från samtliga ifrågavarande kommuner, medan beträffande Gottlands län icke ens hälften beviljat något sådant tillägg. För 1919 uppgår de anslagsbeviljande kommunernas antal inom Stockholms och Uppsala län till 52,4 procent, medan Kronobergs län stannar vid 4,9 procent, vilket innebär, att endast 3 kommuner inom detta län beviljat dyrtidstillägg sagda år.

Under 1918 förekommo dyrtidstillägg till folkskollärare inom 1,379 kommuner men 1919 blott inom 547. Motsvarande antal utgöra för folkskollärarinnor under de olika åren 672 och 284 samt beträffande småskollärare och lärarinnor 1,433 och 559 kommuner.

Med avseende på storleken av de dyrtidstillägg, som bestämts för lärarepersonalen, framgår, att dessa i det alldeles övervägande antalet fall stannat vid belopp, vilka med hänsyn till rådande förhållanden måste anses vara synnerligen blygsamma. Sälunda utgick dyrtidstillägg år 1918 för folkskollärare inom 130 kommuner (9,42 procent) med högst 50 kronor. Till folkskollärarinnor utbetalades dyrtidstillägg med samma belopp i 106 skoldistrikt (15,77 procent), medan procentsiffran beträffande småskolepersonalen steg ända till 31,96, motsvarande 458 församlingar. Under innevarande år äro dock motsvarande procenttal något lägre för samtliga lärarekategorier. Det bör här också bemärkas, att i ett icke obetydligt antal kommuner dyrtidstillägget utgått med avsevärt ännu lägre belopp. Särskilt gäller detta småskolans lärarepersonal, vilken under år 1918 i ett 60-tal skoldistrikt åtnjutit ett dyrtidstillägg, utgörande blott 15—25 kronor för år räknat. Även innevarande år förekomma dyrtidstillägg av samma omfattning, ja, 1 kommun har för 1919 beviljat endast — 7 kronor till en småskollärarinna.

Uppdelar man de kommuner, som beviljat dyrtidstillägg i två grupper, allteftersom de beviljat dyrtidstillägg understigande eller överstigande 300 kronor, ställa sig siffrorna beträffande kommunerna och olika läraregrupper sålunda:

	Antal kommuner,			
	som beviljat högst 300 kronor	I procent	som beviljat över 300 kronor	I procent
Folkskollärare	{ 1918 1,211	87,8	168	12,2
	{ 1919 477	87,2	70	12,8
Folkskollärinnor	{ 1918 576	85,7	96	14,3
	{ 1919 242	85,2	42	14,8
Småskollärare och småskollärarinnor	{ 1918 1,356	91,6	77	8,4
	{ 1919 520	93,0	39	7,0

Utöver dessa egentliga dyrtidstillägg ha ett mindre antal kommuner beviljat särskilda bidrag till familjeförsörjare, vilka belopp uppgå till lägst 25 kronor och högst 300 kronor.

Av de anförda uppgifterna framgår oförtydligt, att man icke kan förvänta, att kommunerna skola bringa den hjälp i de brydsamma ekonomiska förhållandena, som lärarekåren ovedersägligen behöver. Skall denna hjälp bliva allmän och rättvis, torde den enda utvägen vara, att staten i lämplig utsträckning åtager sig densamma. Att så bör ske kan också sägas numera vara av statsmakterna erkänt. Riksdagen har, såsom förut antytts, på Kungl. Maj:ts förslag beviljat krigstidstillägg även åt folkskolans lärare för senare hälften av år 1918, och nu föreligger förslag från Kungl. Maj:t om liknande bidrag för år 1919. Därmed har tydligen bestämt frånträtts den grundsatsen, att staten icke skulle lämna dyrtidstillägg åt folkskolans lärare på grund av deras kommunala anställning, och i stället har fastslagits den principen, att förhållandena nu äro sådana, att staten här måste bringa hjälp.

Det är givetvis med stor tillfredsställelse, som folkskolans lärare sett denna princip erkänd. Med hänsyn såväl därtill, att deras avlöning i så väsentlig grad utgår av statsmedel, som ock därtill, att deras arbete oestriddligen tillgodoser ett viktigt statsintresse, hava de nämligen redan från början hävdadt den meningen, att de likaväl som de direkt statsanställda borde kunna påräkna statens hjälp mot de ekonomiska svårigheterna.

Om sålunda grundsatsen, att staten skall lämna dyrtidsunderstöd åt folkskolans lärare, numera får anses fastslagen, så är dock därmed icke likställighet på förevarande område med statstjänarna genomförd. I fråga om beloppen yppar sig nämligen en stor olikhet, och detta gäller både de krigstidstillägg, som beviljades för år 1918, och de dyrtidstillägg, som nu av Kungl. Maj:t föreslagits. I såväl det ena som andra fallet äro beloppen för de kommunalt anställda lärarna avsevärt lägre än för statstjänarna.

Det må icke förvåna, om lärarna icke kunna finna detta rättvist. De flesta av dem hava lika litet som statstjänarna att vänta någon hjälp mot dyrtiden från annat håll, och de anse därför helt naturligt, att nu, sedan staten erkänt sin förpliktelse att bistå dem, detta bistånd borde vara lika verksamt som i fråga om statens befattningshavare.

Det synes oss vara svårt att bestrida rättmätigheten i denna uppfattning. Också hava egentligen inga andra skäl för de lägre beloppen anförts än de statsfinansiella. Dessa måste givetvis i och för sig erkännas vara tungt vägande, men man kan icke förtänka folkskolans lärare, att de finna det obilligt, att de statsfinansiella svårigheterna skola särskilt gå ut

över dem. De kunna med rätta anföra, att de ju ej kunna hjälpa, att det värv i samhällets tjänst de hava att utföra kräver så många arbetare, och måste därför finna det hårt, att på grund därav den hjälp de var för sig kunna erhålla skall bliva så mycket mindre än andras.

Vi kunna också för vår del icke finna annat, än att synnerligen starka skal föreligga för att nu, sedan principen om statens ingripande på förevarande område blivit av statsmakterna så påtagligt erkänd, staten också bör lämna sin hjälp på ett sätt, som innebär motsvarighet till vad staten gör för andra det allmännas tjänare. Detta måste anses vara en gård av billighet och rättvisa mot lärarna, men det betingas icke mindre med hänsyn till skolans verksamhet. I annat fall torde nämligen, såsom vi förut antytt, fara föreligga för att vi icke kunna erhålla de lärare, som behövas för folkskolan, men då icke heller för den reformerade fortsättningsskola, varom 1918 års riksdag fattade beslut.

Vi anse oss emellertid icke böra påyrka, att dyrtidstillägg och dyrtidshjälp skola utgå med samma belopp till folkskolans lärare, som till statens befattningshavare. Skäl synas oss nämligen kunna anföras för att dessa belopp sättas lägre.

Först och främst finna vi det uppenbart, att dyrtidstillägg icke bör utgå å bostads- och bränsleersättning, där sådan lämnas, enär denna avlöningspost påvilar skoldistriktet. Vidare synes det oss självklart, att här bör tillämpas den grundsats, som innehålles i första stycket av § 4 i det förslag till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst, som är bifogat propositionen nr 225 till innevarande års riksdag, nämligen att, där avlöning bestrides dels av statsmedel och dels av andra medel, skall dyrtidstillägg beräknas endast å den del därav, som utgår av statsmedel. Detta innebär ett erkännande av den riktiga grundsatsen, att det bör tillkomma staten att genom erforderliga tillskott upprätthålla värdet av de avlöningsförmåner den för sin del lämnar, under det att vederbörande kommuner få påtaga sig samma förpliktelse beträffande den del av avlöningen, som de hava att svara för.

Vi vilja emellertid icke ens, ehuru detta givetvis ligger närmast till hands, här påyrka, att dyrtidstillägget skall i förhållande till nämnda statsbidrag beräknas i samma proportion som den, vari dyrtidstillägg till statens befattningshavare skall utgå i förhållande till dem tillkommande avlöning. Den avlöning för de sistnämnda, å vilken dyrtidstillägg skall utgå, torde väl i regel få anses motsvara det prisläge, som rådde år 1914. För att det icke må kunna sägas, att vi här komma med några överdrivna anspråk, vilja vi utgå från det antagandet, att folkskolläraernas lö-

ner, motsvara ett något högre prisläge och därför förutsätta, att grundtalet, efter vilket dyrtidstillägget skall bestämmas, sättes lägre för folkskolans lärare än för statstjänarna. Vi hava helt naturligt härvid även låtit kostnadsynpunkten komma i beaktande. Såsom förut framhållits, torde man kunna räkna med, att den nu gällande löneskalan för folkskolans lärare först uppställdes under senare delen av år 1917. Löneregleringskommittén har visserligen icke någonstades bestämt angivit, att den beräknat de ifrågakvarande lönerna efter de vid nämnda tid rådande prisförhållandena, men av dess framställning kan dock skönjas, att den i detta fall räknat med något högre prisläge än det för år 1914 gällande.

Enligt socialstyrelsens uppgifter utgjorde, efter ett indextal beträffande levnadskostnaderna av 100 för år 1914, motsvarande indextal 166 för september år 1917 och 267 för januari 1919. Detta innebär, att av den totala höjningen i det närmaste två tredjedelar komma på tiden efter september år 1917.

Visserligen uppgår den ifrågakvarande andelen av höjningen icke till fullt två tredjedelar, men vi anse oss dock böra stanna vid att föreslå denna proportion. För det första finnes det ju ingenstades bestämt utsagt, att man här har att räkna med just 1917 års prisnivå. Vidare är det att märka, att man redan under år 1917 ansåg sig leva under ett abnormt prisläge, vilket kunde förväntas sjunka, därest normala tider åter inträdde. Det är därför högst sannolikt, att man, även om man velat avväga lönerna efter det förhandenvarande prisläget, vid en lönereglering, som väl då antogs böra bestå åtskillig tid framåt, icke skulle ansett sig böra räkna med hela den prisökning, som förelåg. Därtill kommer, att det ur löneteknisk synpunkt är av icke ringa vikt att, då det gäller en så stor kår, få till stånd så enkla beräkningsgrunder som möjligt. Detta skulle bliva fallet, om dyrtidstillägget i förevarande fall fastställdes att utgå efter ett grundtal, som utgör två tredjedelar av det grundtal, som gäller för statens befattningshavare, åtminstone om man i detta senare fall får räkna med det tal, på vilket beräkningarna i propositionen nr 225 äro grundade.

Vi vilja alltså förorda, att dyrtidstillägg till lärare vid folkskola för år 1919 utgår i det förhållande till dyrtidstillägget åt statens befattningshavare, som vi nu angivit.

Här nedan lämna vi en översikt, utvisande storleken av dyrtidstilläggen till olika grupper av lärare enligt vårt förslag. Till jämförelse anföras även beloppen för den författningsenligt stadgade minimiårsavlönningen och däremot svarande statsbidrag. Beloppen angivas överallt i hela antal kronor.

	Kontant minimi- avlönning.	Stats- bidrag.	Dyrtids- tillägg.
Folkskollärare: ordinarie manlig 1:a lönegraden	2,100	1,910	1,336
» » » 2:a »	2,400	2,210	1,444
» » » 3:e »	2,700	2,510	1,552
» » » 4:e »	3,000	2,810	1,660
» » kvinnlig 1:a »	1,900	1,710	1,264
» » » 2:a »	2,100	1,910	1,336
» » » 3:e »	2,300	2,110	1,408
» » » 4:e »	2,500	2,310	1,480
Folkskollärare: extra ordinarie och vikarie- rande manlig.....	1,700	1,550	1,206
Folkskollärare: extra ordinarie och vikarie- rande kvinnlig.....	1,500	1,350	1,134
Småskollärare: ordinarie manlig 1:a lönegraden	1,400	1,280	1,109
» » » 2:a »	1,550	1,430	1,163
» » » 3:e »	1,700	1,580	1,217
» » » 4:e »	1,850	1,730	1,271
» » kvinnlig 1:a »	1,200	1,080	972
» » » 2:a »	1,350	1,230	1,091
» » » 3:e »	1,500	1,380	1,145
» » » 4:e »	1,650	1,530	1,199
Småskollärare: extra ordinarie och vikarie- rande manlig.....	1,200	1,100	990
Småskollärare: extra ordinarie och vikarie- rande kvinnlig.....	1,000	900	810

Det synes oss emellertid nödvändigt, att, om dyrtidstillägg i överens-
stämmelse med vad vi här ovan förordat skulle bliva beslutat, detsamma
liksom för statens befattningshavare bör kompletteras med dyrtidshjälp. I
annat fall skulle tydligen familjeförsörjarna inom lärarkåren komma i en
ytterst ogynnsam ställning. Ifrågavarande lärare befinna sig nämligen
just i det inkomstläge, som redan från början, då dyrtidsunderstöd fast-
ställdes för statens befattningshavare, ansågs böra betinga särskilda tillägg
åt familjeförsörjare. Ett ytterst viktigt skäl till att särskild dyrtidshjälp

beviljas, ligger däri, att Kungl. Maj:ts förslag upptager högre tillägg åt de lärare, som äro familjeförsörjare. Så skulle enligt detta förslag ordinarie folkskollärare med barn under 18 år erhålla 200 kronor högre tillägg än annan folkskollärare. Det är tydligt, att en sådan anordning, som den nu nämnda, icke alls på samma sätt som den föreslagna dyrtidshjälpen åt statens befattningshavare är avpassad efter föreliggande olika behov. För lärare skulle icke utgå något tillägg för hustru, och tillägget skulle vara lika stort, vare sig barnen vore ett eller flera. Detta beror tydligen därpå, att dyrtidstillägget för folkskolans lärare föreslagits skola utgå efter samma grunder, som förut gällt beträffande den tillfälliga löneförbättring de under år 1918 erhållit. Det synes oss emellertid föreligga alla skäl för att om dyrtidstillägg beviljas i anslutning till de grunder, som skola gälla för statens befattningshavare, motsvarande överensstämmelse bör genomföras i fråga om de särskilda familjetilläggen. Vi föreslå därför, att också dyrtidshjälp bör utgå till lärare vid folkskola med två tredjedelar av de belopp, som i sådant hänseende föreslagits för statens befattningshavare.

Såsom förut angivits, hava ett mindre antal kommuner lämnat dyrtidstillägg åt sina lärare för år 1919. Naturligtvis böra icke några hinder resas emot att kommuner frivilligt lämna sådana tillägg. Det har alltid framhållits, att de av staten bestämda lönerna till folkskolans lärare äro minimilöner, vilka kommunerna efter behag kunna höja, och detta bör givetvis också gälla om dyrtidstilläggen. Nu hava emellertid vissa kommuner, då de beviljat lärarna dyrtidstillägg, gjort det förbehållet, att dessa tillägg skola utgå endast under förutsättning att icke några sådana tillägg lämnas av staten. Det är tydligt, att dessa kommuner böra tillerkännas rätt att, om de så önska, göra avdrag å de av staten utgående beloppen, vilka givetvis liksom andra statens bidrag till folkskoleväsendet skola rekvireras av skoldistriktet och av dessa utbetalas till lärarna. Rätt att göra sådana avdrag torde dock även böra tillkomma andra kommuner, enär det ju tydligen kan bero på en ren tillfällighet, om ett förbehåll sådant som det ovan angivna blivit gjort eller ej. Denna angelägenhet synes lämpligen kunna närmare regleras i den författning om dyrtidstilläggen, som Kungl. Maj:t skall utfärda.

Vi hava slutligen försökt att beräkna kostnaderna för de dyrtidsunderstöd, som i det föregående förordats.

Vad dyrtidstilläggen angår, hava vi utgått från de uppgifter för år 1919 angående antalet lärare inom olika grupper och olika lönegrader, vilka hava lämnats i samband med den kostnadsberäkning beträffande löne-regleringen för lärare vid folk- och småskolor, som återfinnes i proposi-

tionen nr 260 till 1918 års lagtima riksdag. Dessa våra beräkningar hava givit till resultat, att hela den anslagssumma, som skulle erfordras för dyrtidstillägg åt lärare vid folk- och småskolor, skulle uppgå till 30,097,639 kronor eller i avrundat tal 30,100,000 kronor.

I fråga om dyrtidshjälpens beräkning behöver man uppgifter angående lärarkårens familjeförhållanden. Härutinnan har man inga andra uppgifter att tillgå än dem, som insamlats av lärarlönenämnden. Dessa avse emellertid år 1912, varför de i dem angivna talen måste ökas med hänsyn till den tillväxt av lärarekåren, som efter nämnda år ägt rum. Man kan då beräkna, att dyrtidshjälp för hustru skulle kunna komma att utgå i omkring 4,500 fall och att hela det antal barn, för vilket dyrtidshjälp skulle komma i fråga, skulle kunna uppskattas till omkring 7,000. Vidare behöver man också känna det belopp, för vilka lärarna under år 1918 haft att erlägga skatt enligt förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt. Det är tydligt, att man här måste röra sig med rena antaganden. Man synes hava starka skäl för den förmodan, att ifrågavarande belopp i stor utsträckning ligga mellan 1,000 och 2,000 kronor, om ock åtskilliga folkskollärare givetvis äro uppskattade till belopp över 2,000 kronor. Om man utgår ifrån att ifrågavarande belopp för samtliga de lärare, som här komma i betraktande, ligger mellan 1,000 och 2,000 kronor, skulle för dyrtidshjälpens erfordras i runt tal 960,000 kronor. Räknar man däremot i stället med taxeringsbelopp mellan 1,000 och 2,000 kronor för hälften av lärarna och med belopp mellan 2,000 och 3,000 kronor för andra hälften, kommer man till det resultatet, att för dyrtidshjälpens skulle krävas i runt tal 835,000 kronor. Som den senast angivna utgångspunkten väl får anses som den med verkligheten mest överensstämmande och därtill kommer, att givetvis åtskilliga lärare, särskilt i städer och stadsliknande samhällen, äro taxerade till högre belopp än 3,000 kronor för år, synes man icke behöva räkna med mera än i runt tal 800,000 kronor för ifrågavarande ändamål.

För både dyrtidstillägg och dyrtidshjälp skulle alltså behöva anvisas ett förslagsanslag av 30,900,000 kronor.

Vad i det föregående blivit anfört som stöd för kravet på mera effektiva dyrtidstillägg åt folkskolans lärarpersonal med anslutning till de grunder, som av Kungl. Maj:t föreslagits för statens tjänstemän, torde i väsentliga delar kunna tillämpas även på avlöningsförhållandena vid den högre folkskolan och den kommunala mellanskolan, vilka förhållanden reglerats med viss hänsyn till folkskolläraernas löner.

Högre folkskolans lärare åtnjöt under år 1918 dels till en början på grund av beslut vid 1917 års riksdag en tillfällig löneförbättring, dels slutligen på grund av beslut vid 1918 års urtima riksdag därutöver visst

krigstidstillägg. I båda fallen utgingo de särskilda löneförmånerna för dessa lärare efter samma grunder, som faststälts i fråga om motsvarande förmåner för lärare vid egentlig folkskola. För innevarande år har nu Kungl. Maj:t i anslutning härtill föreslagit, att dessa lärargrupper skulle genom dyrtidstillägg i samma mån tillgodoses. Det synes därför själfallet, att en förändring av grunderna för dyrtidstillägg åt folkskolans lärare i den riktning, här ovan föreslagits, måste följas av en ändring i samma riktning av grunderna för dyrtidstillägg åt högre folkskolans lärare.

Visserligen finnes en viss åtskillnad mellan bestämmelserna angående statsbidrag till folkskola och motsvarande bestämmelser för högre folkskola. I fråga om folkskola har det blivit stadgat, att statsbidraget skall utgå till varje ordinarie lärare med ett belopp, motsvarande $\frac{9}{10}$ av grundlönen för kvinnlig lärare, samt för varje extra ordinarie lärare med ett belopp, motsvarande $\frac{9}{10}$ av arvudet för extra ordinarie kvinnlig lärare, medan i fråga om högre folkskola gäller, att sådant bidrag utgår till varje årsklass eller klassavdelning med ett belopp, motsvarande hela grundlönen för kvinnlig ordinarie lärare. Då det emellertid för uppehållande av undervisningen i högre folkskola kan erfordras flera lärarkrafter än antalet årsklasser eller klassavdelningar tillsammansantagna och fördenskull extra lärare och tim- eller övningslärare i större utsträckning än vid folkskola komma till användning, torde i realiteten statsbidragen bliva förhållandevis ungefär desamma, vare sig den ena eller den andra av de angivna beräkningsgrunderna användas. I avseende på bidrag till ordinarie lärares ålders- tillägg ävensom till de särskilda tilläggen vid anställning av manliga lärare tillämpas enahanda bestämmelser för båda skolformerna. Med hänsyn till dessa omständigheter, och då för övrigt dyrtidstilläggen, som ju skola utgå till lärarna, icke till skolorna, givetvis böra på något lämpligt sätt ställas i förhållande till lärarnas avlöning, torde den del av lärarlönen, som det borde tillkomma staten att utbetala dyrtidstillägg på, enklast kunna beräknas på alldeles samma sätt för högre folkskolans lärare som för folkskolans, under förutsättning att grunderna för beräkningen av sådana tillägg bliva även i andra avseenden så likformiga som möjligt.

Staten lämnar visst bidrag till rektorsarvodet vid högre folkskola, även härå torde därför dyrtidstillägg böra utgå.

Här nedan lämnas en tabell, avseende att visa dels den stadgade kontanta minimilönen, dels det enligt ovan angivna grunder beräknade statsbidraget och dels dyrtidstilläggets belopp i jämna kronor för olika lärare:

	Kontant minimi- avlöning.	Beräknat statsbidrag.	Dyrtids- tillägg.
Ordinarie manlig lärare i 1:a lönegraden ...	2,800	2,560	1,570
» » » » 2:a » ...	3,200	2,960	1,714
» » » » 3:e » ...	3,600	3,360	1,858
» » » » 4:e » ...	4,000	3,760	2,002
» kvinnlig » » 1:a » ...	2,400	2,160	1,426
» » » » 2:a » ...	2,700	2,460	1,534
» » » » 3:e » ...	3,000	2,760	1,642
» » » » 4:e » ...	3,300	3,060	1,750
Extra ordinarie manlig lärare	2,500	2,270	1,465
» » kvinnlig »	2,300	2,070	1,393
 Dessutom tillkommer för:	 Arvode.	 Statsbidrag.	 Dyrtids- tillägg.
Rektor vid 2-klassig	300	200	72
» » 3- »	600	400	144
» » 4- »	800	533: 33	192

Här har hänsyn tagits endast till avlöningsförhållandena vid högre folkskola av allmän typ, emedan icke ännu någon högre folkskola av yrkesbestämd typ vunnit Kungl. Maj:ts erkännande som sådan. Skulle detta innan årets slut bliva fallet, komma givetvis dyrtidstilläggen vid en dylik skola att undergå någon förhöjning.

Med ledning av uppgifterna i Kungl. Maj:ts proposition nr 260 till 1918 års riksdag angående löne- och pensionsreglering för de högre folkskolorna och kommunala mellanskolorna m. fl. läroanstalter har beräknats, att vid bifall till de här föreslagna grunderna för dyrtidstillägg skulle för de högre folkskolornas vidkommande åtgå dels en summa av 207,000 kronor som tillägg å den kontanta avlöningen åt lärarna, dels en summa av 3,700 kronor som tillägg å rektorsarvodena, eller tillhoppa en anslagssumma av 210,700 kronor, allt i avrundade tal.

Med hänsyn därtill att inom den i och för sig jämförelsevis fåtaliga lärarpersonalen vid de högre folkskolorna blott ett mindre antal äro familjeförsörjare, torde utgifterna för dyrtidshjälp åt dessa lärare bliva tämligen obetydliga, helst som desamma givetvis i det hela taget äro upptaxerade

för högre inkomster än folkskollärarna, vadan den för dyrtidshjälp åt dem erforderliga anslagssumman torde vinnas, om den ovan angivna summan höjes till i runt tal 217,000 kronor och alltså för dyrtidshjälp beräknas 6,300 kronor.

Den kommunala mellanskolans avlöningsförhållanden hava ända från skolans upprättande ordnats i nära anslutning till högre folkskolans. Vad som i allmänhet anförts rörande grunderna för dyrtidstillägg åt lärarna vid den förra skolformen, torde därför böra tillämpas även i fråga om dyrtidstillägg åt lärarne vid den senare.

Den kommunala mellanskolans lärarlöner hava jämväl ställts i ett visst förhållande till läroverkslärarnas löner, varför det givetvis även från denna synpunkt är motiverat, att dyrtidstilläggen åt mellanskolornas lärare höjas, för att icke skillnaden i förhållande till de åt läroverkslärarna utgående tilläggen må bliva alltför stor.

Här nedan lämnas en tabell, avseende att visa dels den stadgade kontanta minimiavlöningen, dels det enligt ovan angivna grunder beräknade statsbidraget och dels dyrtidstilläggets belopp i jämna kronor för olika lärare:

	Kontant minimi- avlöning.	Beräknat statsbidrag.	Dyrtids- tillägg.
Ordinarie manlig lärare i 1:a lönegraden ...	3,300	3,020	1,735
» » » » 2:a » ...	3,700	3,420	1,879
» » » » 3:e » ...	4,100	3,820	2,023
» » » » 4:e » ...	4,500	4,220	2,167
» kvinnlig » » 1:a » ...	2,800	2,520	1,555
» » » » 2:a » ...	3,100	2,820	1,663
» » » » 3:e » ...	3,400	3,120	1,771
» » » » 4:e » ...	3,700	3,420	1,879
Extra ordinarie manlig lärare	2,900	2,640	1,598
» » kvinnlig »	2,600	2,340	1,490
 Tillkommer särskilt:	 Arvode.	 Statsbidrag.	 Dyrtids- tillägg.
Rektor	1,000	666: 67	240
Biträdande föreståndarinna	200	200	72

Med ledning av uppgifterna i den ovan åberopade kungl. propositionen till 1918 års riksdag har beräknats, att vid bifall till de här föreslagna grunderna skulle för de kommunala mellanskolorna erfordras dels en summa av 337,500 kronor som dyrtidstillägg å den kontanta avlöningen till lärarna, dels en summa av 13,600 kronor som tillägg å arvoden åt rektorer och biträdande föreståndarinnor, eller tillhoppa en anslagssumma av 351,100 kronor.

Då vid den kommunala mellanskolan antalet familjeförsörjare torde vara större än vid den högre folkskolan men några flera av dessa med sina inkomster komma över den föreslagna maximigränsen, torde den för dyrtidshjälp åt mellanskolans lärare erforderliga anslagssumman icke behöva beräknas till mer än 6,900 kronor, så att hela det erforderliga anslaget för den kommunala mellanskolans lärare skulle kunna uppskattas till i runt tal 358,000 kronor.

Utom de nu nämnda lärarna finnes det ytterligare en grupp av lärare, vilken i fråga om såväl tillfällig löneförbättring som krigstidstillägg under år 1918 varit likställd med folkskolans lärare, och för vilken Kungl. Maj:t för år 1919 föreslagit dyrtidstillägg efter samma grunder som för sistnämnda lärare. Vi syfta på lärarna vid de av landsting och av städer, som icke deltaga i landsting, underhållna småskoleseminarierna.

Det är uppenbart, att denna likställighet bör bibehållas, varför vi föreslå, att dyrtidstillägg och dyrtidshjälp må utgå till nu ifrågavarande lärare efter samma grunder, som vi i det föregående förordat beträffande folkskolans lärare.

Vad kostnaderna i detta fall angår, hava vi beräknat jämväl dessa med utgångspunkt från uppgifter, som lämnats av Kungl. Maj:t i samband med proposition till 1918 års lagtima riksdag om lönerreglering för de lärare, som det här gäller. Beräkningarna hava givit till resultat, att kostnaderna för dyrtidstillägg åt denna grupp av lärare skulle uppgå till 69,452 kronor. Då vid småskoleseminarierna endast ett mycket litet antal manliga lärare äro anställda, torde dyrtidshjälp endast i mycket sällsynta fall komma att påkallas. Vi anse oss därför kunna beräkna hela kostnaden till 70,000 kronor.

Med stöd av vad vi i det föregående anfört, få vi härmed hemställa,

att riksdagen måtte på tilläggsstat för år 1919 anvisa ett förslagsanslag av 31,545,000 kronor för beredande under år 1919 av dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt lärare vid egentliga folkskolor, mindre folkskolor och småskolor samt vid högre folkskolor och kommu-

nala mellanskolor ävensom vid vissa småskoleseminarier att utgå enligt följande grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestämmelser, som för tillämpning av dessa grunder må befinnas erforderliga:

A. Lärare vid egentliga folkskolor, mindre folkskolor och småskolor.

1. Dyrtidstillägg utgår å den del av ifrågavarande lärares avlöning, som motsvarar det till denna avlöning utgående statsbidraget, och efter de beräkningsgrunder som angivas i § 3 av det till propositionen nr 225 till innevarande års riksdag fogade förslaget till kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst, dock att grundtalet i förevarande fall skall utgöra två tredjedelar av det grundtal, som enligt § 2 i nämnda förslag till kungörelse skall av Kungl. Maj:t fastställas.

2. Dyrtidshjälp utgår med belopp, som motsvara två tredjedelar av de för dyrtidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst i § 9 av sagda förslag till kungörelse angivna beloppen och under de förutsättningar, som i samma paragraf angivas, varvid det grundtal, som skall vara bestämmande för dyrtidshjälpens belopp, skall vara samma grundtal, som i detta avseende gäller för befattningshavare i statens tjänst.

3. För övrigt skall i fråga om dyrtidstillägg och dyrtidshjälp i tillämpliga delar gälla, vad som i detta hänseende kan varda stadgat för befattningshavare i statens tjänst.

B. Lärare vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor.

1. Dyrtidstillägg utgår dels å ett belopp, motsvarande den för läraren författningesenligt bestämda begynnelseavlöningen, minskad med en tiondel av stadgad begynnelseavlöning för kvinnlig innehavare av den befattning, varom i varje fall är fråga, dels ock å ett belopp, motsvarande till lärarens avlöning direkt utgående statsbidrag, samt efter de grunder i övrigt, som kunna varda fastställda rörande dyrtidstillägg åt folkskollärare.

2. Dyrtidshjälp utgår enligt de grunder, som kunna vara fastställda beträffande dyrtidshjälp åt folkskollärare.

C. Vissa småskoleseminarier.

Dyrtidstillägg och dyrtidshjälp utgå åt lärare vid de av landsting och av städer, som icke deltaga i landsting, underhållna småskoleseminarierna enligt samma grunder, som kunna bli stadgade i fråga om dyrtidstillägg och dyrtidshjälp åt lärare vid egentliga folkskolor och småskolor, därvid lärare vid småskoleseminarium, som äger behörighet till folkskolläraryrke, skall likställas med folkskollärare och lärare med behörighet till småskolläraryrke skall likställas med lärare vid småskola.

Stockholm den 11 april 1919.

O. H. Waldén.

Carl A. Molin.

J. W. Billqvist.

Algot Jungnell.

Sten Berglund.

And. Karlsson.

Frans Berggren.

Oscar E. Sjölander.

E. Moberger.